

що дозволяють судити про розвиток філософії педагогічного менеджменту в радянський період. Не можна дистанціюватися від минулого, від інших слов'янських країн, разом з ними потрібно йти в європейське співробітництво і світову цивілізацію.

Джерела та література:

1. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Чарльза Е. Віквіста та Віктора Е. Тейлора. – К., 2003.
2. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика. /В.М.Бєбик, С.О.Шергін, Л.О.Дегтерьова. – К.,2006. – 208 с.
3. Ohmae K. The Bordless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy. – Fontana, 1990.
4. Бєбик В. Освіта у глобальному суспільстві: проблеми і перспективи //Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти. – К., 2004.
5. Корсак К.В. В XXI век с новой парадигмой национального образования //Персонал. 2000. – №1. – С. 66-72.

Наталія Доній

●

МАНДРУВАННЯ ЯК СИТУАЦІЯ РОЗРИВУ З „НУДЬГОЮ ПОВСЯКДЕННОСТІ” ПОСТМОДЕРНУ

У статті автор розглядає сутність сучасних мандрів як метафори сучасного дискурсу, що дозволяє людині вийти за межі повсякденного, поринувши в простір іншої за забарвленістю чуттєвої сфери, що подібна до світу свята. Автор зазначає, що вдовольняючи потребу у святковості, людина занурюється у щось незвичне і звертається або до мистецтва, або вдається до мандрів, тому головне завдання будь-якого сучасного ініціатора подорожування схоже із завданнями, які стоять перед митцем, а саме: знайти привабливий матеріал, котрий обов'язково зацікавить, схвилює та „зацепить” мандрівника, викличе в нього стейнічі почуття та пробудить елітарно-культурний ідеал творчої особистості (Homo faber).

Постановка проблеми. Одне й те ж явище при різних часових і просторових вимірах, обставинах і змінах може потрапити до ракурсу наукового та дослідницького інтересу або, навпаки, зникнути. Це сповна стосується розгляду з позиції естетичного реальності. Естетика формально ніколи не відсторонювалася від реальної дійсності. Її предметом було не тільки мистецтво, але й усе естетичне багатство людської екзистенції. Але, якщо мистецтво в центрі уваги естетики було завжди, то естетика дійсності чи утилітарна естетика донедавна фактично була „terra incognita”, незважаючи на те, що найбільший прояв діалектика естетичного має у колізії ідеального та реального, коли естетичне доповнює досвід індивіда іншими вимірами простору і часу. Через те, що постмодерністська теорія вийшла за рамки „чистих” філософських міркувань і являє собою скоріше тенденцію, своєрідну квазіфілософію в культурній свідомості, для більшості постмодерних естетичних досліджень (aesthetics) характерною стає специфічність об'єкта дослідження, що „зумовлена чуттєвим контактом людини зі світом і гедоністичною забарвленістю рецепцій” [6, с. 51], тому й „білі плями” естетики дійсності поступово отримують свій колір.

Сучасна естетика, поступово перетворюючись на метаететику, змінивши шаблонну категоріальну парадигму, спрямувала увагу на побутування естетичної свідомості. Саме завдячуючи динамічним тенденціям у постмодерній естетичній свідомості, об'єктом прискіпливої уваги з боку дослідників стала повсякденність. Повсякденність, реальне життя – це речі, що оточують нас, це наші звички, наша поведінка, це той світ, у якому банальності, перетікаючи одна в одну, створюють нові світи. Втім, буденне життя майже завжди для людини одноманітне, невиразне, таке, що спричиняє стан меланхолії, нудьгування. На протигагу буденності

виступає інше - свято з буйством та грою кольорів, піднесеним настроєм, свободою. Отож не дивно, що в людини періодично виникає стійке бажання, навіть спрага до іншого – несподіваного, неусталеного, яскравого й трохи божевільного.

Характер та спрямованість розвитку сучасної цивілізації постійно виявляє тенденцію до стирання меж між інтелектом та емоціями, між реальністю та фантазуванням і, здається, постмодерний стан культури – це мозаїчна культура гри й шоу, що намагається надати реципієнту необхідну гаму відчуттів та емоцій, яка є носієм безконечної святковості, маніфестацією останньої визнани всеосяжні мода та реклама. Душа Homo quotidianus бажає невгамовної веселості, абсолютної безтурботності, дитячих вражень від відкриття чогось незвичного, казкового, омріяного. Проте здається, якщо прискіпливіше придивитися, то всесвятковість культури в реальності виступає тільки ілюзією, сімулякром, адже подібне постійне свято без зміни простору екзистенції, без зміни звичного житла, як традиційного полюса панування повсякденності – це відсутність свята, це сіра буденність. Насправді культура постмодерну, реабілітувавши розваги як цінність, як концентрацію основних принципів гри, зберігає стандартизований вигляд, коли повсякденність та свято суттєво контрастують, завдяки одночасній побудові нових обрядоподібних форм популярної культури, викликаних необхідністю підтримки урбанізованого способу життя. Відповідно в аксіології дозвілля поступово складалася концепція, згідно з якою вільний час, призначений для задоволення потреб людини у регенерації душі й тіла, в культурі, соціальних спрямуваннях, здійснюється у відпочинку та розвагах. Ця концепція знайшла свій відбиток у виданні Всесвітньої асоціації з питань проведення вільного часу, організації відпочинку й розваг за назвою „Важливіше за виживання”, в якій особливо підкреслюється, що саме вільний час визначає якість життя. І, відповідно, мета людини - не прагнути викласти себе до кінця на роботі, а прагнути відчутти смак до життя, жити на повні груди завдяки тій формі дозвілля, яка визнана індивідом домінуючою. Серед таких форм одну з провідних ролей із середини ХХ сторіччя починає відігравати дозвіллева культура, складовою частиною якої стає мандрювання та туризм.

Аналіз публікацій і досліджень. Акцентований інтерес до теоретичної рефлексії туризму та подорожувальних спостережень в науці починаючи з 30-их років ХХ століття. У працях Нобеля, Різона, Гостера, Фарбера містяться думки щодо психологічних мотивів подорожей та ідеологічної й історичної природи дозвілля. У другій половині ХХ сторіччя з'явилася велика кількість робіт, присвячених особливостям туризму як індустрії (Е.Статлр, К.Уілсон та ін.). Серед вітчизняних прихильників філософії туризму як нової лінії в розвитку практичної філософії виділяється доробок В.Горського, М.Кисельова, Я.Любимова, В.Малахова, В.Пазенка, В.Федорченка, П.Яроцького та інших. Особливо необхідно зазначити появу новітнього вектора в рефлексіях як закордонних, так і вітчизняних діячів, що знайшло свій вихід у появі „туризмології”. Саме обґрунтуванню необхідності такого наукового напрямку присвячені роботи вчених Сержа Перро та Жана Мішеля Оернера. Позицію французьких учених підтримав знаний вітчизняний науковий діяч, доктор філософських наук, професор І.Зязюн. В останніх десятиріччях ХХ сторіччя у філософських працях представників Заходу було запропоновано новий напрямок теоретичних пошуків, які стосуються розвитку естетики туризму. Метою останньої було проголошено розкриття художньо-естетичних можливостей туризму, які сприяють подальшому самовдосконаленню емоційності, чуттєвості людини відносно навколишнього середовища, природного чи урбанізованого. Незважаючи на, здавалось би, актуальність всебічного дослідження туристичної діяльності, потенціал мандрівок з їх гамою почуттів, що відповідає відчуттю святковості та карнавальності, залишається поза увагою шанованого наукового товариства і є майже не оціненим.

Тому **метою** написання даної **статті** є аналіз естетичної складової сьогоденних мандрів, яка дозволяє сучасній людини, що потрапила у кольоровий світ іншої за темпоритмами реальності, вийти із сірості власної буденної екзистенції,

усвідомити цінність та красу власного соціокультурного світу та знайти хоча б і на короткий час омріяне „райське життя”.

Виклад основного матеріалу. Зміни в популярній культурі суспільства Постмодерну призвели до трансформації вимог щодо соціального типу людини. Поступово відбувалося витіснення елітарно-культурного ідеалу творчої особистості (Homo faber) ідеалами „людини споживаючої” (Homo consummus); „людини публічної” (Homo publicus), яка вимагає визнання своєї особистості та унікальності; „людини повсякденної” (Homo quotidianus), яка намагається кимось бути та відповідати цьому, а також уявляє своє „Я”, тільки говорячи в контексті „Ми”; „людини граючої” (Homo ludens), яка, інкультуруючись, сприймає оточуючий світ крізь калейдоскопічну ігрову призму блефу та шоу, навіть коли мова йде про дуже серйозні речі; „людини, що подорожує” (Homo trevelus), яку французький філософ-екзистенціаліст Г.Марсель назвав „Homo viator” або людина мандруюча [див. 5].

З давніх-давен пілігримство та подорожування було одним з основних релігійних концептів. За ветхобіблійних часів мандрівником можна вважати Каїна, який, отримавши статус вигнанця, був приречений до нескінченного пошуку спокою, Ноя, який повіривши Богу, будував ковчег та готувався покинути рідний край. Саме Ной, як справжній сучасний турист, був здатний до змін та готовий до мандрів, і в цьому стані він відчував свою необхідність і частя. Пізніше, в християнстві, найтипівішим способом тимчасового подолання понурої, цілком передбачуваної й звичної буденності з її матеріальними благами вважався шлях руйнації усталеного психологічного простору через подорожування далекими та екзотичними країнами, які надавали мандрівникові гострих відчуттів, а отже, і підтверджували думку про умовність усього навколишнього. Пустеля для паломника, по якій він мандрує без втоми, виконувала функцію встановлення дистанції, що віддаляє індивіда від шумної повсякденності, від необхідності пристосовуватися до потреб та очікувань навколишніх, від їх постійного споглядання за його діями. Людина відчувала, що в мирському житті в неї „зв'язані не тільки руки, але й думки, а горизонт наповнений халупами, коморами, садками та баштами церков. Куди не підеш - ти десь, а бути десь означає тиск” [2].

За часів античності подорожі здійснювалися заради торгівлі, завоювань та релігійних цілей. Такі мандри були ризиковими для життя і здоров'я мандрівника, тому мало хто наважувався подорожувати задля отримання емоційно насиченого культурного досвіду, пов'язаного з переживанням нової історичної та естетичної реальності, яка б включала споглядання незнайомих та дивовижних краєвидів, незвичних архітектурних споруд і знайомство з іншою цивілізацією. Прийнято вважати, що масовий туризм у звичному для нас вигляді є феноменом ХХ століття, в основному завдяки появі автомобілів і літаків з реактивними двигунами. Інколи можна зустріти думку, що туризм, метою якого є зміна емоційного наповнення життя, бере початок у ХVІІІ столітті. Однією з причин такої позиції, на нашу думку, є факт виходу в 1719 році з друку роботи Дюбо „Критичні міркування про поезію та живопис”, у якій він, аналізуючи специфічну сферу поезії, найбільше уваги приділяє емоційності як провідному атрибуту знайомства з новим. При цьому Дюбо формулює практично маніфест сучасного туризму. Він стверджує, що цінність мистецтва полягає в тому, що воно додає людській екзистенції розважальності, яка не супроводжується прикрими наслідками. Знайомство з артефактами для Дюбо подібно до подорожі у екзотичні країни [див. 3, с. 291], які формують приємні враження, підбадьорююче та молодяче відчуття. Подорожування при цьому завжди, за Дюбо, повинно бути без супутніх небезпек, а рух не повинен завдавати втоми подорожуючому.

У сьогочасних умовах розвитку постіндустріального суспільства слово „туризм”, яке дедалі частіше означає „сферу надання послуг особам, що перебувають на відпочинку”, втрачає своє первісне значення, адже в перекладі з французького „tour” є прогулянка, подорож. Мандри означають для людини

переміщення в трьох теренах: ландшафтно-територіальному, особистісному та пізнавальному. При цьому мандрування передбачає активність та взаємодію із середовищем, а не тільки сприйняття, пасивне відображення, рецепцію: переміщення заради споживання потоку візуальних та інших образів – це ще не мандри. Мандруючи, людина виходить за горизонти свого власного хронотопу й переноситься до іншого за темпоритами світу.

Для сучасної людини жити в пошуках власного «Я» та знаходження себе – означає життя в мандрах, хоча все частіше в ментальних. У більшості у процесі подорожування провідну позицію займає естетичний фактор, що стає важливою умовою вміння долати стереотипність мислення в процесі сприйняття чужинного, іншого. Філософська психологія свого часу відмічала важливість подібного включення іншості в онтологію людини як елемента міжсуб'єктності, що має вихід у товарищескості. Майже втративши в повсякденності дар товарищескості, індивід стає сліпим та глухим до будь-чого, але мандрування відновлює властивість до спілкування та слухання, змінює „своєцентризм” та „людиноцентризм” на міжсуб'єктність. Міжсуб'єктність дозволяє людині пробуджуватися душею, бо саме в очах іншого людина відшукує своє «Я».

Звичайній течії життя людини притаманні властивість загострення або перетворення в предмет хворобливого загострення уваги, зациклювання на певних проблемах, провокуючи появу негативних емоцій, від яких варто позбавлятися. Прагнення жити одним днем, погляд на життя як на низку невідкладних справ, стереотипність, рецепторність, стандартність, монотонність – найважливіші риси постмодерної повсякденності. Багатьох людей перенасичення повсякденністю лякає повторенням одних і тих же форм життєдіяльності, звичайністю, що в підсумку приводить усе більшу кількість людей до захоплення туризмом як відстороненості від неминучості. В цьому сенсі туризм – це один зі шляхів виходу за межі рутинних процедур та об'єктів „нудьгуючої повсякденності”.

У ролі стимул-реакції до здійснення туристської подорожі найчастіше виступає принцип задоволення, який за З.Фройдом, є однією з двох домінант життєдіяльності людини. Психологи так пояснюють механізм впливу розваг на духовний світ людини: туризм надає людині вишукане задоволення, якого не можна отримати в буденному, монотонному житті. Зародження потреби в розвазі спонукує людину до фізичної дії – перебування в розвазі та її „споживання”. Динаміка потреб супроводжується зміною емоційного тла та тональності життя. Індивід шукає предмет розваги – і відчуває тугу, занепокоєння, а коли він зустрічається з предметом розваги – його охоплює почуття радості, втіхи. Перенасиченню предметами розваг відповідає емоція заспокоєння, що контрастує зі стеничними емоціями та почуттями.

Отож подорожування та туризм як складові сучасної популярної культури будують свій ціннісний світ за „законом контрасту”, згідно з яким „справжня насолода повинна виділятися з ряду повсякденності” [7, с.254]. Буденний темп та стиль життя сучасного споживача туристичного продукту здебільшого не дозволяють отримувати насолоду життям у повному діапазоні (в основному це стосується відчуття краси екзистенції). Проходячи кожен день повз історико-архітектурні споруди чи витвори ландшафтних архітекторів, пересічні споживачі, „забиті” проблемами побутування та звиклі до швидких темпів пересування, не помічають краси і різнобарвності світу. Але первинна спрага краси, яку для індивіда нічим не можна замінити і поповнити, поступово дає ознаки свого існування й вимагає задоволення. Тому не дивно, що серед основних чинників вибору туризму як різновиду вдоволення потреби у святковості найчастіше респонденти обирають візуальну красу місця, куди вони бажають здійснити мандри.

Да, красота, — и только красота, —
Спасает нас от гибели позорной...
Она одна осталась непокорной
Тебе, житейская слепая суета...

Для більшості мандрівників краса подорожі обов'язково включає присутність таких складових: 1) наявність приємних місцевих рис, які несуть відбиток гармонії й образ краси (ними можуть бути вікові дерева, кам'яні стовпи, валуни, а також історико-культурні споруди, що вдало вписані в ландшафт); 2) наявність граціозних та вражаючих своєю красою тварин; 3) непорушність ландшафту, чистота рік, озер, повітря; 4) „звукові” красоти (шум водопаду, рев оленів, співи птахів і т.д.); 5) краса запахів (запах моря, квітів).

Мандрівник, за умови наявності дефіциту значущого в рутинному житті, входить під час подорожування в стан незацікавленого естетичного, культурно-світоглядного сприйняття. Цілком очевидно, що сприйняття „недоторканого” для туриста географічно-ландшафтного і культурно-історичного середовища відбувається у стані релаксації, а також активізації світопізнавального інтересу. Наслідуючи німецьких романтиків, можна стверджувати, що гра почуттів, котра виникає при насолоді, яку надає інша реальність, – це одне з найзначніших та найвитонченіших задоволень. Піднесено-емоційно, пізнавально-духовно мандрівник занурюється у незвичне для нього середовище, глибше і співчутливіше відчуває ті етнічні архетипи, що специфічні для того регіону, де він здійснює у даний момент туристичну активність.

Ці особливості сучасного подорожування дозволяють вважати мандрування актуальною частиною постмодерністської екзистенції. Туризм доповнює та розширює соціальну чуттєвість та емоційність людини, реалізує її романтичні настрої. Завдячуючи домінуванню в туристичній подорожі швидкозмінного тексту нової, іншої за ціннісною основою культури, споживач туристичного продукту має можливість уникнути нудьги та апатії. Подорожування дозволяє досягти сильних емоційних переживань, які іноді здатні викликати навіть глибокий психічний розлад, що може проявитися при спогляданні вишуканих природних ландшафтів та видатних творів мистецтва. Серед ознак такого розладу спеціалісти виділяють запаморочення, втрату самовідчуття при наявності депресії. Основною причиною такого стану вважають надзвичайну естетично-емоційну чутливість особи. Потрясіння людини від подорожі й зустрічі з бездоганними творіннями природи та художньої творчості, а також агресивне порівняння мандрівником його постійного місця проживання з побаченим, естетично-шокуючим його уяву природним та соціальним середовищем надає сили індивідові сконцентруватися, визначитися в меті своєї життєдіяльності.

Мандри – це відкриття, а відкриття – „це залучення до поліфонічної співтворчості” [1, с. 95-96]. Туристична подорож забезпечує людині прямий діалог з природою, під час якого „масове схиляється до унікально-індивідуального, а індивідуальне стає надбанням всезагального, універсального” [8, с. 28]. Завдяки масовому мандруванню, при взаємному обміні інформації та орієнтації на багатоманітність духовного життя, здійснюється транскультурний та мультирелігійний діалог, який із часом переходить в полілог.

У прозаїчному, повсякденному житті людина „розвіюється” на різні сфери, у яких вона обмежена та однобічна, а в туристській діяльності вона „збирає” з усіх уламків, з усіх своїх часткових проявів усі свої сили в одну точку, щоб бути присутньою в тій чи іншій місцевості світу при тій чи іншій події. Саме туристська активність дозволяє сучасному індивідові в певному сенсі „опритомнити”, перервати меланхолію повсякденного існування. Людина повертається з відпочинку не „повною сил”, а іншою, тією, яка приміряла на себе інше життя. Тому після повернення із шалених мандрів індивід по-новому оцінює свій звичний життєвий простір, який, залишаючись упізнаним, постає в іншому ракурсі. Звичні речі, побутові дрібниці в результаті оновленого відчуття повноти свого існування набувають іншого сенсу. В індивіда завдяки пробудженій міжсуб'єктності йде пробудження творчої енергії, пошуку, креативності. Суб'єкт знову повертається до призабутого ним ідеалу Номо faber, здатного до відкриття та створення нового.

Отже, можна зробити такі **висновки**. Постмодерністська популярна культура

поставила своєю метою створення умов для розваг, від наявності яких залежить процес життя. Мандрі кінця XX - початку XXI сторіччя – це складна та витончена модель культурного споживання, яка є складовою популярної культури, що підпадає під дію модних тенденцій проведення відпочинку.

Мандрювання – є однією з найвагоміших метафор сучасного дискурсу, для якого святковість являє собою занадто велику присутність немісцево-далекого в звичному світі речей. Подорожі доби Постмодерну для пересічного громадянина є світським еквівалентом священних свят, що ділили час у традиційних культурах на два періоди – сакральний час свята та профанний час повсякденних обов'язків. Розважаючись, людина задовольняє свої духовні потреби, оцінює власну особистість, аналізує свою роль у масштабах різних соціальних систем. Потреба свободи та небуденності спонукає людину до розірвання кола „нудьги повсякденного”, під час чого йде тимчасова руйнація усталеного життєвого світу з його звичним, набридливим хронотопом. Завдяки мандрям як виду заміщення оточуючого соціокультурного середовища відбувається відхід від перманентних турбот та негараздів невиразної буденної екзистенції та відступ від стану її тональності нудьги.

Мандрівна свобода - це дуже специфічна цінність Постмодерну. Це свобода не тільки від тягара повсякденного життя, праці, але, головним чином, позитивне підтвердження творчих здібностей людини. Поєднуючи свій емоційний досвід з переживаннями інших людей, традиціями далеких країн, співвідносячи власне індивідуальне світовідчуття з універсаліями культури, людина може піднятися до рівня справжнього акту самопізнання. Завдяки своїм властивостям туризм здійснює перенесення міжкультурного та міжцивілізаційного продукту в соціокультурний простір індивіда, при паралельній трансформації чуттєво-емоційної та світоглядно-сислової сфери особистості. Під впливом цієї свободи особа дозволяє собі вільне, творче та природне життя. Як носії святкових відчуттів мандрі мають можливість зливатися з практичними діями, що розширюють рамки особистої та соціальної свободи й розхитують рутинні стереотипи свідомості. Порівнюючи звичне оточення та буденне життя з іншим культурним світом побутування, сучасна людина має змогу оцінити поезію традиційного середовища та красоту своєї екзистенції. Саме в цьому міститься естетична цінність мандрів.

Джерела та література:

1. Батищев Г. Найти и обрести себя// Вопросы философии.- 1995.- № 3.- С.95-129.
2. Батман З. От паломника к туристу// Социологический журнал.- 1995.- № 4.- С.133-152.// Електр.ресурс <http://www.sj.obliq.ru/article>.
3. Гилберг К., Кун Т. История эстетики/ Под общ. ред. В.П.Сальникова.- СПб: Алетейя, 2000.- 653 с.
4. Головащенко О. Туристська активність як форма реалізації людиною свого потенціалу // Пазенок В.С., Федорченко В.К. Філософія туризму: Навч.посібник.- К.: Кондор, 2004.- С.179-186.
5. Марсель Г. Homo viator.- К.: Основи, 1999.- 415 с.
6. Орлова Т. Новітня естетика у колі наук про мистецтво трансформації та передислокації // Мистецькі обрії. 2000. Альманах: Наук.-теорет. праці та публіцистика.- К.: Б/в, 2002.- С.45-56.
7. Честертон Г.К. Писатель в газете: Худож.публицистика: Пер. с англ./ Послеслов. С.С.Аверинцева.- М.: Прогресс, 1984.- 384 с.
8. Чучин-Русов А. Новый культурный ландшафт: постмодернизм или неоархаика// Вопросы философии.- 2000.- № 4.- С.24-41.